

بررسی نقش روانشناسی محیط در طراحی فضای آموزشی کودکان بر حسب سبک رمانتیسم

سحر شجاعی امیدی^۱، سهیل پویان^۲

۱- کارشناس معماری طراحی داخلی

۲- کارشناس ارشد مهندسی عمران

چکیده

در سالهای اخیر جمعیت قابل توجه کودکان در ایران سبب شده توجه زیادی به محیط آموزش و محیط مناسب آموزشی برای کودکان شود اما متأسفانه اکثر این فضاها از معماری مناسبی برخوردار نمیشوند چرا که فضای دلخواه کودک مکانی است که باعث ایجاد پیوند عاطفی او با محیط میشود لذا استفاده ی مناسب از عناصری همچون رنگ ها فرم ها تناسبات ها و .. در قالب سبک های مرتبط با روحیه ی کودکان در زمینه ی روانشناسی محیطی امری بسیار مهم تلقی میشود و از انجایی که مقوله ی آموزش امر مهم در رشد و پرورش کودکان میباشد باید معماری فضای آموزشی مرتبط با روحیه ی کودکان باشد تا بازدهی مناسبی از آگاهی آنها داشته باشیم در این مقاله سعی به بررسی اثرات رنگ و نور با بهره گیری از سبک رمانتیسم بر روانشناسی محیط در معماری فضای آموزشی کودکان میشود زیرا رنگ ها در طراحی فضای آموزشی تاثیر حیاتی و بسزایی دارند و یکی از عناصر اساسی در طراحی فضای آموزشی کودکان به حساب می آیند. کودکان با قرار گیری در فضاهای مختلف به صورت آگاهانه یا غیر آگاهانه با رنگ ها در تعامل و ارتباط قرار میگیرند و از آنها تاثیر میپذیرند. امروزه استفاده از رنگ ها و انرژی آنها در فضای معماری به جهت زیبایی محض نیست بلکه به جهت توجه به تاثیرات روحی و روانی آنها در کنار جنبه ی زیبانشناسی آن است لذا مطالعه بر روی رنگ ها و شناخت ویژگی آنها و تاثیرات روانشناسی آنها بر محیط در معماری فضاهای مختلف آموزشی اداری و فرهنگی امری ضروری به نظر میرسد که در بهبود و ارتقای کیفیت فضاها نقش موثری ایفا میکند. هدف از این پژوهش در وهله ی نخست بررسی بعد روانشناختی رنگ و محیط بر حسب سبک معماری میباشد و در نهایت تاثیر این عامل بر کودک و آموزش او و همچنین تاثیر آن بر محیط آموزشی وی میباشد. لذا روش پژوهش در نگارش این مقاله بر مبنای روش توصیفی پیمایشی و همچنین روش گرد آوری داده ها در شکل گیری مبانی نظری بر اساس استفاده از اسناد کتابخانه ای و بایگانی ها مقالات و .. میباشد. نتایج حاصل از پژوهش ها نشان میدهد که کودکان مایل به قرارگیری در محیط هایی هستند که به آن علاقه دارند و با آن احساس هماهنگی و اطمینان میکنند. بدین رو احساس آزادی کرده و آرامش خاطر پیدا میکنند. بنابراین میتوان با در نظر گرفتن علایق کودکان در حیطه ی رنگ ها سبک ها و فرم ها و در زمینه ی علم روانشناسی محیط معماری فضاهای آموزشی کودکان را به گونه ای طراحی و اجرا نمود که تاثیرات مثبتی در شکل گیری شخصیت کودکان و قدرت فراگیری علم و دانش و ساخت آینده پرخشان آنان گذاشت. فرایند تمامی موارد ذکر شده تاکید بر اهمیت فضاهای معماری داشته و میزان تاثیرگذاری محیط بر رشد فکری و حس تعلق پذیری کودک به فضا را به وضوح آشکار میکند. باشد که در طراحی فضاهای آموزشی کودکان از این عناصر بهره گرفت.

واژگان کلیدی: کودکان، فضای آموزشی، روانشناسی محیط و رنگ ها، معماری فضا، سبک معماری، فرم فضا تناسبات.

۱- مقدمه

آموزش و پرورش از دیرباز مورد توجه دانشمندان و پژوهشگران بوده است. اما بررسی معماری فضاهای آموزشی از دیدگاه روانشناسی محیط موضوع جدیدی است. و در اینجا در غالب سبکی از معماری با عناصر مربوط به آن مورد پژوهش و بررسی قرار می‌دهیم. در سالهای اخیر با بهره گیری از علم روانشناسی محیط تاثیر بسیاری از عوامل و عناصر محیطی بر رفتار کودکان و نیز قدرت درک و یادگیری آنان تحلیل و بررسی شده است. پژوهش های بسیاری در این زمینه حاکی از این حقیقت است که برای داشتن یک سیستم آموزشی کارآمد نیاز فراوان به داشتن محیط و فضایی با قابلیت های درخور و مطلوب نیازهای روحی و روانی کودکان احساس شده است. در این راستا معماران و طراحان محیط نیز برای دستیابی به فرایند طراحی صحیح و اصولی که بتواند نیاز کاربران کوچک را فراهم آورد به سراغ بهره مندی از یافته های علم روانشناسی محیط رفته اند. در این مقاله به بررسی تاثیرات روانشناختی بعضی از عوامل کالبدی محیطی فضای آموزشی کودکان از دیدگاه روانشناسی محیط پرداخته شده است. هدف از این بررسی و تحلیل دستیابی به راهکارهای موثر در جهت ارتقای کیفیت فضاهای ویژه ی کودکان میباشد زیرا دوران کودکی و آموزش بسیار پر اهمیت است چرا که در این دوران ساختار شخصیتی و رفتاری کودک شکل میگیرد از این رو دوران کودکی را دوران سرنوشت سازی دانسته اند.

۲- بررسی و روانشناسی سبک رمانتیسم و عناصر این سبک در معماری فضای آموزشی

رمانتیسم نام جنبش هنری است که در اواخر سده ی هجده و اوایل سده ی نوزدهم میلادی شکل

گرفت. و در معنای عام، به دوره هایی اطلاق می شود که کیفیتهای عاطفی و تخیلی در هنر و زندگی مورد

تاکید قرار می گیرند. واژه ی رمانتیک از واژه ی فرانسوی "رمانس" به معنای داستان تخیلی قرون وسطایی که به زبانهای لاتینی نوشته می شد مشتق شده است. دوره ی اوج این جنبش بین سالهای ۱۷۹۰ تا ۱۸۴۰ بود و در اصل انگلستان، زادگاه این شیوه بود. بعد در المان و فرانسه با افرادی چون لرد بایرون و کالریج و یا گوته یا شیلرو ویکتور هوگو مواجه هستیم. مضمون های شاخص هنر رمانتیک عشق به منظره های بکر طبیعی و امور رمز آمیز غریب در هر هیئت و ظاهری، غم غربت درباره ی دوران گذشته، اشتیاق پرشور به نیروهای لگام گسیخته، تمایل شدید به آزادی بوده و در اصول زیر خلاصه می شود.

۱. هیجان و احساس

۲. توجه به طبیعت بشری

۳. گریز از اجتماع و دعوت به سیاحت

۴. آزادی

۵. خیال پردازی

۶. شورش علیه قواعد رایج شعر

۷. طغیان کلام

۸. علاقه به مسیحیت و سه جنبه اصلی معماری رمانتیک شامل خیال

۹. احساس

۱۰. اراده در واقع هنر رمانتیسم را در زمینه هایی همچون هنرهای تجسمی و نقاشی، ادبیات، عکاسی و فیلم سازی و همچنین در هنر معماری داریم.

واژه ی رمانتیک در لغت به معنای خیالی، افسانه وار و واهی است. در همین معنا رمانتیسم چون یک روش هنری متضاد با کلاسیسیسم و رئالیسم دانسته می شود. این مکتب زاینده تمدن صنعتی و پیشرفت طبقه متوسط بوده. رمانتیکها به رؤیا و اندیشه خود بیش از هر انگیزه طبیعی و غیرطبیعی اهمیت میدادند. رمانتیسم در برابر واقعگرایی بود و برعکس کلاسیسیستها به خرد نمپیرداخت، بلکه به فرمان احساس و اندیشه گوش میدادند. بنابراین اغلب برای درک تمامیت عالم به نگرشهای زیبایی شناسی و شهودی روی می آورد. بنیان رمانتیسم با ایده‌آلیسم (Idealism) نزدیکی دارد و هنرمند رمانتیک زندگی و اجتماع را زاینده ی اندیشه میدانند.

موضوع اصلی این سبک اعتقاد به ارزش شخصی و فردی است، در واقع رمانتیسم واکنشی بود در مقابل خردگرایی عصر روشنگری و نظم سبک کلاسیک. در تاریخ معماری رمانتیک که توصیفگر معماری سده های میانه است. معماری دیگر به این علت که تناسبی هماهنگ دارد و در جزئیاتش خطایی دیده نمیشود خوب بشمار نمیرود. بلکه چون میتواند عواطف خوشایند آدمی را برانگیزد، اینگونه تلقی میشود. معماری رمانتیک در پی ایجاد شوری به سوی عالم خیال و ایمان متعالی افتاد و حاصل آن معماری گوتیک بود به اضافه اندکی اقتباسات که از معماری خاور زمین اسلامی به عمل آمد. هنر و معماری رمانتیک از ساخت کلیسا و بناهایی که قدرت دنیوی را به نمایش میگذاشت منشا میگیرد و ساختن بناهای شخصی و تفننی، آنهم نه بیش از شمارش سرانگشتی بکار رفت. نهضت رمانتیک به منظره سازی مقامی بزرگ بخشید و آنرا چون عاملی برای برانگیختن عواطف پاک انسانی و برافراشتن پایه های اخلاقی به کار برد. که یکی از شاخصه های اصلی نهضت رمانتیک، تاکید بر ارزش های فرهنگی موجود در ادوار تاریخی و ماقبل مدرن هر تمدن و سرزمینی است. از این رو معماری رمانتیک شکل گرفته در ایران، کاملاً منحصراً به فرد بوده و قابل قیاس و تطبیق با هیچ بنای معماری در جهان نمیشد در ایران در زمان معاصر پهلوی اول و دوم با ارتباط نزدیک ایران با المان را در بناهایی همچون کاخ دادگستری و ایستگاه راه آهن را داریم که سمبل ایران باستان میباشد معماری در این دوره شامل معماری رومانتیسم ملی اروپایی و معماری رمانتیسم ملی ایرانی بوده و در دوره ی پهلوی دوم رمانتیسم بومگر ایانه ایرانی بر حسب بوم گرایی سنت گرایی و تاریخ گرایی به چشم میخورد بر حسب این سبک و ارتباط عمیق آن با حالات روانشناختی افراد بهره گیری از آن توصیه میشود در فضاهای آموزشی برای افراد خردسال.

۳- علم روانشناسی محیط و ارتباط آن با معماری فضای آموزشی

روانشناسی محیط زیر مجموعه ای از علوم رفتاری است که در سالهای ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ حوزه ی روانشناسی محیط یعنی تاثیر محیط بر رفتارهای مختلف انسان مپیرداخته. در واقع این رشته از روانشناسی شاخه ای میان رشته ایست که با معماری، معماری منظر و طراحی شهری ارتباط تنگاتنگ دارد از این رو با عناصری همچون فضا رنگ نور فرم صدا بر ادراک افراد تاثیر میگذارد. در نتیجه روانشناسی محیط عامل مهمی در معماری فضا ایجاد میکند زیرا روانشناسی محیط مطالعه پیچیده بین مردم و محیط اطرافشان است. به عقیده جیفورد (Gifford) روانشناسی محیطی با شاخه اصلی روانشناسی تفاوت دارد زیرا به محیط فیزیکی روزمره می پردازد. این علم چارچوبی از نقطه نظرات، تحقیقات و فرضیات را فراهم می آورد که می تواند به ما در درک بهتری از روابط متقابل انسان و محیط اطراف، کمک کند. با استفاده از تئوریهای کنترل می توان مشاهده کرد که محیط نقش اساسی را در شکل گیری احساس ارزشها و توانمند ساختن برای افراد و گروههای مختلف ایفاء می کند زیرا محیط فرهنگی آموزشی و بازی کودکان فضاهایی در سبک رمانتیسم و با رنگهای شاد و روشن و گاهی رنگهایی با فرمهای نامشخص (مثل حالتی که در نقاشی با آبرنگ پدید میآید) موضوعات روایتی و خیال انگیز را القا میکند و در کودکان احساسی چون عاطفه، رفاقت، مهربانی، روایتی و پرواز دهنده بودن را القا میکند. معماری اینگونه فضاهای ارتباط تنگاتنگی با روان آنها و به وجود آمدن انگیزه ی بیشتر در آموزش و پرورش هر چه بیشتر قوه ی هوش و استعداد آنها میباشد بهره گیری از سبک رمانتیسم در طراحی مکان آموزشی کودک به عقیده ی این جانب امری الزامیست زیرا در این دنیای مدرنیته کمتر به قوه ی احساس و ذات بشری توجه میشود کودکان بر حسب زندگی ماشینی و رشد کردن

در محیط های مدرن امروزی بیشتر و بیشتر از عناصر طبیعی و عواطف و احساسات و دنیای کودکی دور شده و ما امروزه شاهد ناهنجاری های زیادی از قبیل ناهنجاری های رفتاری اخلاقی افسردگی و یا منزوی شدن و.. را در کودکان شاهد هستیم. از اینرو در صدد آن هستیم که با استفاده از اصول و المانهای مهم سبک رمانتیسم چون طبیعت گرایی نور و رنگ و با استفاده از علم روانشناسی محیطی فضایی را طراحی کنیم که بازدهی بالای آموزشی را داشته باشد و مناسب و سازگار با روحیه کودکان باشد.

همچنین ارتباطی را که در بازی و رشد کودکان میباید هم باید مد نظر قرار گیرد زیرا خاصیت کودک شادی کردن و آزاد بودن است و عنصر بازی برای رشد سلامت کودکان و نوجوانان ضروری می باشد. فعالیت هایی که کودکان درگیر آنها می شوند باعث تحریک و تاثیر روی الگوهای ارتباطی سلول های عصبی مغز آنها می شود. این روند در رشد حرکتی ظریف و درشت، زبانی، اجتماعی شدن، خود آگاهی، بهزیستی هیجانی، خلاقیت، حل مسئله و یادگیری مهارت ها تاثیر می گذارد و می تواند بین توانایی حسی- حرکتی، شناختی، اجتماعی- عاطفی ارتباط برقرار کرده و محیطی ایده آل برای رشد مغز فراهم سازد. بنابر این معماری هوشمندانه ای را طلب میکند این نوع معماری را بر حسب سبکی چون رمانتیسم که ارتباطی زیاد با روحیه ی کودکان دارد را با تناسب بین نور و رنگ و استفاده از المان های برگرفته از طبیعت میتوان ایجاد کرد. این مقاله سعی در بررسی رنگ و نور و بهره گیری از عناصر طبیعت را که اهمیت قابل توجه ای بر معماری مکان آموزشی کودکان دارد را دارا میباشد. معماران و طراحان داخلی به هنگام طراحی، ساختمان را از نظر فرم، فضا، نور، رنگ، بافت مورد بررسی قرار میدهند، اما متأسفانه یکی از اجزایی که کمتر مورد توجه قرار میگیرد رنگ است. برای اینکه تاثیرات رنگ از همان ابتدا مشخص شود، باید آنرا به عنوان یکی از اجزای تشکیل دهنده از همان آغاز انتخاب نمود، نه اینکه بعد از اتمام طراحی، مبادرت به انتخاب آن کرد. لازم نیست که طراحی رنگ، چیزی به هزینه های ساخت و ساز و یا تعمیرات اضافه کند. بهترین راه این است که رنگهای نقاشی و سایر مصالح را به عنوان ترکیب ساده رنگ در نظر بگیریم. موفق ترین طراحی رنگ در فضای داخلی باید در خور اهداف طراحی باشد و به آن واکنش نشان دهد. تناسب و تاثیر گذاری رنگ بر روند طراحی شامل موارد زیر است:

۱. هماهنگی با محیط

۲. جلب توجه

۳. تعدیل کردن فضا از نظر کوچک و بزرگ جلوه دادن آن

۴. تفکیک کردن و محدود کردن فضا

۵. جداسازی و تعریف فضا

۶. همسان و همگون کردن بافت فضا

رنگ از تکثیر نور حاصل میشود و نمایانگر کثرتی است که ارتباطی ذاتی با وحدت دارد. از دیدگاه اندیشمندان هنر اسلامی، رنگ سفید نماد وجود مطلق و رنگ سیاه که پوشش خانه کعبه است نماد اصلی تعالی و فراوجودی است که خانه کعبه با آن ارتباط دارد، رنگهای آبی، فیروزهای و طلایی در نگارگری اسلامی و ایرانی، جلوههایی از معانی باطنی جاری در بطن رنگ هایند روانشناسی رنگدر قرآن نیز مورد تامل جدی قرار گرفته است.

«قالوداع لئار بک ببین لئامالونها قال انه يقول انها بقره صفرا فاقع لونها تسر الناظرین» آیهای که در آن رنگ زرد زرین عاملی برای سرور و انبساط خاطر ناظر معرفی میشود. رنگ را عاملی مهم در جهت استفاده معنوی در جلوههای نگارگری معماری اسلامی قرار داد، اهمیت و جایگاه رنگ در معماری اسلامی مورد توجه کامل قرار گرفته است یکی از اصیل ترین رنگهای مطرح در هنر اسلامی رنگ فیروزهای است، همچنین آبی لاجوردی هسته تمثیل مراقبه و مشاهده است، بیانگر بیکرانگی آسمان آرام و تفکر برانگیز سحرگهان صاف و صمیمی است.

رنگ آبی، گستردگی و وسعت آسمان صاف را به یاد می‌آورد. نشانه صلح است و رنگ بی‌گناهی، نور آبی، کسانی را که بی‌قراری، آرام می‌کند، آبی همواره متوجه درون است و جنبه‌های گوناگون روح آدمی را نشان می‌دهد، در فکر و روح او داخل می‌شود و با روان او پیوند می‌خورد، آبی معنی ایمان می‌دهد و اشار‌های است به فضای لایتناهی و روح. آبی سمبل جاودانگی است.

رنگ سبز به عنوان رنگ طبیعت، پویایی و شکوفایی نشان از یک شخصیت با نشاط و سازگار و ذهن تنوع‌گرای فرد دارد. این رنگ با غده تیموس، قلب و سیستم گردش خون ارتباط دارد در معماری منظر رنگ مورد استفاده‌ی معماران خوش سلیقه می‌باشد. رنگ زرد هوش و خوش بینی فرد یا در برخی از موارد، اضطراب یا نگرانی وی در قالب این رنگ تجلی پیدا می‌کند. رنگ زرد خیلی روشن احتمالاً نشانگر ضعف یا نداشتن قاطعیت فرد و زرد طلایی نشان‌تعالی روحی و بینش فرد است. رنگ زرد همچنین مویذ وجود ناراحتی در لوزالمعده، سیستم گوارشی، باروری و وضع حمل است در معماری فضای آموزشی باعث تقویت هوش کودک و آرامش وی می‌شود.

رنگ نارنجی این رنگ مویذ انرژی و سلامتی است و نشان از شخصیت قوی فرد دارد اما وجود ترکیب بیش از حد رنگ نارنجی نشان دهنده تاکید افراطی روی اهداف و جاه‌طلبی‌های خودخواهانه فرد است. لذا سعی می‌شود در محیط آموزشی کودکان استفاده افراطی از این رنگ صورت نگیرد تا باعث ایجاد ناهنجاری رفتار خودخواهانه‌ی کودک نشود. نمود آرنال نیز به رنگ نارنجی است و غدد تناسلی و طحال نیز همین رنگ را به خود می‌گیرند. این رنگ همچنین می‌تواند حاکی از وجود ترس، توهم یا فقدان توهم در فرد باشد. رنگ قرمز به عنوان رنگ زندگی و قدرت فیزیکی، انرژی و حساسیت انسان است. عصبانیت یا اضطراب در نور قرمز روشن، و عصبانیت یا حساسیت در نور قرمز تیره تجلی پیدا می‌کند. وجود بیش از حد ترکیب رنگ قرمز در نور نشانگر خودخواهی، خودپسندی یا توجه بیش از حد به مادیات است. از نظر درمانی، نور قرمز با پایانه‌های عصبی فعالیت‌های شدید بدنی و غدد تناسلی قرین و توأم است. در معماری فضای آموزشی برای منع کودک از ورود به حریم‌های خطرناک صورت می‌پذیرد اما می‌توان این رنگ را با ترکیب دیگر رنگ‌ها برای ایجاد حس پویایی آنها بکار برد فضا را از یکنواختی خارج ساخت تا بازدهی یادگیری آنها افزایش پیدا کند.

جدول ۱: حالات روحی افراد نسبت به رنگ‌ها. ترسیم نگارندگان. براساس طبایبان ۱۳۹۰

ردیف	رنگ	حالات روحی
۱	آبی	امنیت، راحتی، لطافت، نرمی، صافی، آرامش
۲	قرمز	هیجان، حمایت، جسارت
۳	نارنجی	پریشانی و آشفتگی
۴	مشکی	یاس و قدرت
۵	ارغوانی	وقار
۶	زرد	شادی

همچنین استفاده از نور خورشید به عنوان منبع طبیعی در معماری فضاها بخصوص فضاهای آموزشی بسیار مفید بوده زیرا این نور طبیعی از فواید زیادی برخوردار هست که باعث بازدهی زیاد یادگیری کودکان شده و اثرات روانی مثبتی بر رفتار و احساس کودکان و همچنین بر روی محیط خواهد گذاشت. می‌توان برای ایجاد این امر مهم از شیشه‌های نقشینه یا مشبک رنگی که در اصطلاح پنجره‌های ارسی است استفاده کرد که این نوع عنصر را در معماری اصیل ایرانی می‌بینیم و چه زیباست که کودکان را تا حدی با این عناصر و اصالت معماری ایرانی آشنا کنیم تا کمتر از عناصری بهره ببرند که هویت ایرانی را دارا نمی‌باشد لذا بررسی معماری

فضای آموزشی در این مقاله با بهره گیری از نور و عناصر طبیعی بر حسب سبک رمانتیسم بوم گرایانه ی ملی ایرانی برای کودکان شکل گرفته است. به طور کلی میتوان گفت که انسان ها به رنگهایی علاقه بیشتری نشان میدهند که در چهره خود به کار رفته است، رنگ پوست، چشم ها، مو بر ترکیب رنگی ای که افراد ایجاد میکنند تاثیر بخصوصی دارد. و به صورت طبیعی است. در کنار این ترکیبات رنگ هایی به کار میرود که تضاد شدیدی با هم دارند و به نظر خود فرد هماهنگی بسیاری با دیگر رنگها دارد، در واقع این رنگها رنگهای ذهنی فرد است. در واقع رنگ های اصلی که شامل قرمز ای و زرد میباشد بسیار مورد توجه کودکان قرار میگیرد این رنگ ها با حالات روانی مختلفی که ایجاد میکنند بر رفتار و عملکرد کودکان تاثیر گذاشته لذا سعی بر این است که هرچه بیشتر از رنگ های اصلی و طیف رنگهای گرم در معماری مکان های آموزشی کودکان استفاده کرد. بحث ما در این مقاله راجع به نوع و جنس مواد رنگها و کاربری آنها از لحاظ فیزیکی و شیمیایی نیست. بلکه قصد آن است که در مورد انتخاب صحیح نوع رنگ و ترکیب انواع رنگها با سایه های آن در محیط کار و زندگی صحبت کنیم. وجود رنگ در محیط کودک ضروری است. «رنگ» روحیه بچه ها را شادمان می سازد و عنصری مهم محسوب میشود. رنگ های خاکی آنها را دلمرده می کند و بر عکس رنگ های شاد، روحیه آنها را تقویت می نماید اما استفاده زیاد هم از رنگ های تند و شاد کودک را خسته می سازد. در فضای معماری آنها رنگهای روشن و اصلی و المانهایی از طبیعت مورد استفاده قرار میگیرند در قالب های همچون انتخاب یک تم زیبا که گاهی برشی خیال انگیز از منابع طبیعی ویا فصل هاست در هاله ای از رنگ و نورپردازی استفاده از رنگ های مکمل مثل سبز و قرمز استفاده از از قفسه هایی تک رنگ برای مرتب کردن لوازم کودکان. برای این امر بهتر است کمتر از عناصر هندسی استفاده شود و ماهیت چوب به شکل موجود در طبیعت حفظ شود و از عناصر فلزی خودداری شود هم به علت ایمنی و هم بدلیل استفاده از سبک روان رمانتیسم. طرح موزائیکی برای کف فضا که گاهی میتوان از رنگ های همگن و یا غیر همگن استفاده کردو یا از عناصری چون گل های نقش بسته شده. داشتن چادری در اتاق برای ماجراجویی. این امر برای رشد دادن هوش و بکارگیری آن برای اعمال کودکان در مواقع حساس میباشد استفاده از کف پوشی نرم و انعطاف پذیر و پرهیز از به کار بردن اجسام با لبه های تیز. استفاده از فرم هم در فضای آموزشی کودکان اهمیت بخصوصی دارد زیرا اشکال فیزیکی در یادگیری و حواس کودکان تاثیر میگذارد به همین دلیل میتوان از راه فرم معین اطلاعات و مفاهیم معینی را بازگو کرد از این رو در طراحی همواره باید فرمی را انتخاب کرد با محتوای خویش همخوانی داشته باشد زیرا باعث ایجاد احساس اطمینان در فرد میشود به همین دلیل در جدول زیر به ذکر فرم های گوناگون و القای حواس بر انگیزاننده در هر یک پرداخته و با توجه به این نکات برای ایجاد فضای مخصوص میتوان استفاده کرد .

جدول ۲ : تاثیرات روان شناختی فرم بر انسان. محمودی. ۱۳۹۰

معماری فضای آموزشی کودکان باید با روحیه آنها تطبیق داشته باشد و طوری طراحی شود که برای سنین مختلف کودک مورد استفاده قرار گیرد کلیت فضای معماری کودک از عناصری منحصر بفرد، برجسته و آنچه بر انگیزنده احساسات وی است، سرچشمه میگیرد. اشکال خاص هندسی و نور ها رفتار ادراکی کودک را مورد توجه قرار میدهند. در روانشناسی محیط رنگ هادر شخصیت کودکان، تاثیر بسزایی داشته، باعث ایجاد تجربه های هیجانی از قبیل شادی، خنده، غم، اندوه، آرامش، تحریک پذیری، سکون و هیجان می شود. آنان به سبب روح پاک و بی آلایش و شاد و پر طراوت خویش رنگ های زنده و مرکب که در ترکیبی مناسب با هم قرار گرفته باشند را ترجیح می دهند. نقاشی کودکان نمونه روشنی از ارائه رنگ های متنوع در سطح وسیع می باشد. فقدان رنگ در تمام یا قسمتی از موضوع نقاشی کودکان نشانگر خلاء عاطفی و یا گاهی دلیل بر گرایش های ضد اجتماعی اوست. کودکان سازگار در نقاشی های خود از ۵ رنگ استفاده می کنند در حالی که کودکان گوشه گیر و یا آنهایی که ارتباط با دنیای خارج را دوست ندارند بیشتر از یک یا دو رنگ بکار نمی برند. رنگ های گرم تحریک کننده، سبب فعالیت، جنب و جوش، الهام دهنده روشنی، شادی زندگی و مولد حرکتند، در حالی که رنگ های سرد بر عکس موجد حالت های انفعالی، سکون، بی حرکتی و تلقین کننده غم و اندوه هستند. تماشای رنگ های گرم میزان ضربان قلب را تشدید می کند و برای فضای پر هیجان کاربرد دارند و چون رنگ ها با نور و روشنایی در ارتباط میباشد لذا کاربری آنها در کنار هم در معماری موثر میباشد. از آنجایی که نور یکی از اصول معماری در تامین آسایش بصری فضا می باشد تاثیرات روانی آن در انسان ها متفاوت است. نور طبیعی و شفاف بر روی

حواس کودکان تاثیر مبتنی وارد میکند . از دید کودکان این فضاها دوستانه و با نشاط هستند موجب می شود که میل و رغبت کودکان افزایش یابد مخصوصا در محیطی که یادگیری و آموزش امر اصلی آن میباشد. نور پردازی مناسب و بازی با رنگ ها باعث افزایش دقت عمل و تمرکز حواس کودکان میشود و سلامتی چشم و قدرت بینایی آنها محفوظ میماند و از خستگی اعصاب جلوگیری می کند. همچنین باعث ایجاد تنوع و تاکید فضایی می شود زیرا کودکان در پذیرش تنش و خستگی تحمل کمتری دارند، لذا از نور پردازی های دارای تضاد شدید، چه بصورت مصنوعی و چه به صورت طبیعی که باعث ایجاد خستگی و تنش می شود، باید پرهیز کرد. در نتیجه نور ملایم و یکنواخت در مورد فضاهای کودکان مطلوب به نظر می رسد. همچنین باید در معماری اینگونه فضاها علاوه بر توجه به عناصر زیبایی و روانی با بهره گیری از سبک ها باید بر جنبه های اولیه و اصلی ساخت و ساز شامل ایمنی و ضرورت های ساخت و تناسبات و ویژگی های محیط هم توجه نمود. در واقع تعریف مکان بر اساس سه عامل کالبد، فعالیت و تصورات میباشد لذا وارد کردن تصورات کودک به آنچه میتواند در محیط انجام دهد زمینه ساز ایجاد یک محیط مطلوب را فراهم میسازد. برخی از ویژگی های مهم طراحی محیط های مطلوب برای کودکان را در جدول زیر مشاهده میکنیم .

جدول ۳ : ویژگی های طراحی محیط های مطلوب برای کودکان. ترسیم نگارندگان بر اساس باقری و عظمتی، ۱۳۹۰

نوع فرم	احساس برانگیزاننده	مکان استفاده
بی قاعده	خیالپردازی - خلاقیت	فضای بازی کودک
مقعر	دعوت کننده	ورودی
محدب	پس زننده	
نرم و قوس دار	نرمی و آرامش	فضای کار و فعالیت کودکان
گوشه دار و شکسته	سخت	
گسترش یافته افقی (خوابیده)	راحتی و پویایی	راهرو
ایستا	بدعت و پیچیدگی	نقاط تاکید و فضای مکث
ساده (مقارن)	تعادل	
دسترس پذیری و نظم	رفتار کودک در فضاهای نفوذپذیر بسیار متغیر است. وی میتواند ضمن کشف زوایای ناپیدای محیط از محدوده های تعریف شده نیز خارج نشود.	
جذابیت و شگفت انگیزی	فضاهای کودکان باید برانگیزاننده و جذاب باشد. حد متعادلی از پیچیدگی تازگی تنوع و هیجان در فضاهای مختلف ضروری است.	
شایستگی و پاسخگویی	کودکان در جستجوی تعاملی موفقیت آمیز با محیط هستند تا از حضور محیط احساس شایستگی نمایند.	
آسایش و ایمنی	کودک به شرطی در محیط فعالیت میکند که حواس وی در وضعیت فعال و ایمن باشد.	

آلودگی صوتی آلاینده های هوا عدم وجود قلمرو فیزیکی و روانی مطلوب و حس ازدحام مانع تعامل مطلوب کودک با محیط است.	
درک کودک از طبیعت با درک فضاهای داخلی به کلی متفاوت است طبیعت به کودکان امکان تغییر و کشف می دهد. کودک را به بازی غنی و پیچیده تشویق و گسترده وسیعی از فرصت های یادگیری را به او ارائه می کند.	طبیعت گرایی و منظره پردازی
فضاهای بازی میتوانند نیازهای رشد کودکان را در تمامی زمینه های رشد جسمی شناختی اجتماعی و عاطفی برآورد نمایند. برای کودکان را حل اساسی در طراحی توجه به بازی در برنامه درسی است.	مشارکت و بازی پذیری

۴- نتیجه گیری و جمع بندی

دوران کودکی دوران حساس و سرنوشت سازی هست. آموزش و پرورش در این دوران از این جهت اهمیت دارد که کودکان در این دوران بیشترین زمان خود را در محیط های آموزشی سپری میکنند. طراحی محیط های آموزشی کودکان بر اساس ویژگی های روانشناختی کمک شایانی در برآورده شدن نیازهای روحی روانی آنان کرده است. از بررسی مطالعات پیشین و بر پایه ی بهره گیری از سبک فوق ذکر نکاتی بدست می آید که میتوان در طراحی محیط های ویژه ی کودکان به خصوص محیط های آموزشی پیش دبستانی مفید واقع گردد. این نکات همچنین میتوانند برای زنده نگه داشتن معماری اصیل ایرانی و بهره گیری مجدد از معماری بوم گرایی یا نمادین ملی ایرانی مفید باشد زیرا کودکان باید از همان سنین کودکی با اصالت خویش در این دنیای ناشناخته آشنایی پیدا کرده و در خود تقویت کنند.

۱. با توجه به عدم قدرت تمرکز کودکان بر روی چند موضوع میتوان از فرم های ساده تر بجای فرم های خیلی پیچیده تر در طراحی فضاهای ویژه ی آنان استفاده نمود

۲. استفاده از رنگ های شاد با توجه به اثر احتمالی که هر رنگ در روحیه و رفتار کودکان میگذارد زیرا با توجه به سبک بررسی شده یکی از عناصر اصلی در این سبک استفاده از رنگ و نور است که با توجه به جنبه ی روانشناسی رنگ ها و اثر این موضوع بر روانشناسی محیط در حوزه ی معماری حائز اهمیت است لذا توصیه میشود مکان آموزشی کودک بر حسب احساسات او و بهره گرفته شده از طبیعت و نمادها باشد چرا که در دنیای مدرن امروزی فقدان طبیعت گرایی به وضوح احساس میشود بنابراین سعی در این داریم که هرچه بیشتر کودکان را با در نظر گرفتن طبقه ی سنی در دنیای عاطفی و احساسی کودکانه قرار دهیم تا روند رشد آنها سیر طبیعی خود را بگذرانند تا کودکان کمتر دچار ناهنجاری های رفتاری و عملکردی قرار بگیرند تا بتوانیم افرادی باهوش و استعداد را به جامعه ی ایران عزیزمان هدیه کنیم.

۳. در عین حال عدم استفاده از تنوع شدید رنگی و عدم استفاده از غلظت بالای رنگ ها زیرا استفاده ی افراطی از رنگ و نور باعث ایجاد خستگی در کودک میشود

۴. عدم استفاده از کنتراست بالا در نورپردازی

۵. بهره گیری هرچه بیشتر و مناسب تر از نور طبیعی در طراحی فضاهای آموزشی کودکان و توصیه میشود برای این امر از عناصر طبیعی یا بوم گرایی یا سنتی که مربوط به سبک مورد انتخاب است در معماری فضا بهره گرفته شود.

۶. برای ایجاد خوانایی یا نشانه شناسی میتوان در معماری قسمت های مختلف از رنگ امیزی استفاده نمود زیرا تاثیر روانی رنگ ها باعث ایجاد پویایی و ایجاد ذهنیتی باز میشود.

۷. استفاده از تناسبات در معماری داخلی بنا در واقع توجه خاص به مقیاس و استفاده از مبلمان مناسب کودک زیرا وجود تناسبات امری مهم تلقی شده و باعث ایجاد احساس آرامش و همگن شدن کودک با محیط میشود. احساس رضایت در او ایجاد شده و با محیط ارتباط نزدیکی برقرار میکند همین امر باعث فراگیری بهتر و بیشتر در کودک میشود.
۸. استفاده از سقف های کوتاه در بعضی قسمت ها برای افزایش قدرت تمرکز کودکان.
۹. ایجاد تمهیداتی برای حذف صداهای مزاحم در فضاهای داخلی برای افزایش قدرت تمرکز کودکان.
۱۰. ایجاد تمهیداتی برای بهره مندی از صداهای مناسب و خوشایند کودکان در فضای باز و بعضی قسمت های داخلی. مانند ایجاد صدای آب یا پرندگان.
۱۱. توجه به اقلیم هر منطقه و جهت گیری مناسب فضاها برای بهره مندی از نور طبیعی زیرا منبع نور نباید در حوضه ی دید افراد باشد چرا که باعث خیرگی از آردهنده برای فرد میشود. و بهتر است جهت فضای آموزشی به سمت شمال و جنوب باشد و همچنین استفاده از پنجره های بزرگ برای نورگیری و تهویه.

۵-مراجع و منابع

- مطلبی . ۱۳۸۰. ق روانشناسی محیط. مجله هنرهای زیبا
- سلطان زاده. حسین -دکتر پیرنیا محمد سبک شناسی معماری ایرانی
- محمدیوسف کیانی . معماری ایران دوره ی اسلامی.
- گروتر. ی.ک. ۱۳۸۶ زیبایی شناسیدر معماری ترجمه چ پاکزادو ع همایون. تهران شهید بهشتی
- دهقانی ز. مفیدی ف. ۱۳۸۹ راهنمای سازماندهی فضاهای فیزیکی طراحی اتاق و تجهیزات توسط انجمن سارندگان وسایل بازی تهران جوانه ی رشد
- دکتر قبادیان وحید سبک شناسی و مبانی نظری در معماری معاصر ایران
- شاطریان . ر. ۱۳۸۹ طراحی و معماری فضای آموزشی تهران سیمای دانش
- شجاعی . ع. ۱۳۸۸ فضای آموزشی قواعد و معیارها. تهران سیمای دانش
- ترجمه ی س. اقلایی و م. مدنی تهران ایده وفرم معماری اصول طراحی در معماری معاصر
- طباطبایان س. م. ۱۳۹۳ انسان و محیط رویکرد روانشناختی در معاری و شهرسازی اصفهان انتشارات دانشگاه ازاد اسلامی
- ماری آن استین ترجمه ی صبا حیدری. معماری نور رویکرد اخیر به طراحی با نور طبیعی
- روحی زاده امیر رضا. پیتر وردانک. مبانی سبک شناسی مباحث و مبانی نظری و سواد بصری رنگ شناسی مبانی طراحی معماری
- هنرپیشه موسی روانشناسی رنگ ها در قرآن
- دکتر ماکس لوشر روانشناسی رنگ ها متن کامل.

واحد دماوند

معماری ماندگار

اولین همایش ملی

DAMAVANDIAU.AC.IR

پنئونها لئاتیر سآیزمن مترجم روح الله زمزمه روانشناسی کاربردی رنگ ها.

مک اندرو فرانسیس بتی ۱۳۷۸ روانشناسی محیطی غلامرضا محمودی تهران

گلین وی توماس انجل ام جی سیلک. عباس مخبر. مقدمه ای بر روانشناسی نقاشی کودکان

ژان پیازه. باربل اینهلدر. ترجمه ی دکتر زینت توفیق روانشناسی کودک

ترجمه ی دکتر حمزه گنجی روانشناسی رشد ۱ و ۲ جیمز رندرزندر

Archive of SID